

Somut Kültürel Miras Alanlarının Turistik Çekicilik Açısından Değerlendirilmesi: Birgi Örneği¹

Evaluation of Tangible Cultural Heritage Sites As Touristic Attraction: The Case of Birgi

İsa UĞUR^a ve Yasin DÖNMEZ^b

^a Dr., Safranbolu Cemil Meriç MTAL, Karabük, Türkiye.

^b Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Karabük, Türkiye.

Özet

UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne aday olan Birgi, geleneksel mimari dokusunu günümüze kadar koruyabilmiş nadir somut kültürel varlıklara sahip İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı yerleşim yerlerinden biridir. Birgi'de bulunan doğal mimari kalıntılar bu eski kentin yüzyıllar boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaptığı kanıtıdır. Taşındıkları orijinal özellikleri ile bölgelerin tarihini ve mimari özelliklerini yansıtan bu değerli somut kültürel değerler çeşitli kültürlerden turistlerin çekicilik unsurları oluşturmaktadır. Bu tarihi yerleşim yerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından resmi olarak tescil edilmiş 100'ün üzerinde tarihi yapı bulunmaktadır. Günümüzde 18 yy. ve sonraki yüzyıllara ait Anadolu Beylikleri ve Osmanlı İmparatorluğu döneminin mimari ve somut kültürel özelliklerini yansıtan tarihi konakları, han, hamam, cami, türbe, medrese ve çeşmeler bulunmaktadır. Çalışmanın amacı, Birgi tarihi yerleşimini öne çıkaran somut kültürel miras öğeleri üzerinden tanınırlığı ve marka değerini artırarak turistik çekicilik açısından potansiyelini ortaya koymaktır. Ayrıca, bu alanın 2021 yılında UNESCO Dünya miras statüsüyle tescillemek için ön protokol başvurularının yapılmış olması turizm potansiyeline odaklanmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın kapsamı, zengin ve çeşitli somut kültürel mirası alanlarına ve tarihi yapılara sahip Birgi yerleşim yeridir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve nitel veri toplama tekniklerinden doküman analizine başvurulmuştur. Çalışmanın bulgularına göre, UNESCO kapsamında uluslararası değere sahip olan Birgi tarihi dokusu ve yapısı çok fazla bozulmamış tarihsel bir yerleşim yeridir. Buna göre, birçok medeniyete ev sahipliği yapan Birgi, sürdürülebilirlik ve turistik çekicilik açısından belirli bir potansiyele sahip olduğu ve bu potansiyelin bölge ekonomisini güçlendirebileceği sonucunu ulaşılmıştır. Ancak bölgede var olan konaklama imkânlarının yetersiz olması üzerinde durulması gereken bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Somut Kültürel Miras, Turistik Çekicilik, Birgi Tarihi Şehri.

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 02.09.2021

Kabul Tarihi 08.11.2021

Sayı Editörü

Sağbetullah MERİÇ

Abstract

Birgi, which is a candidate for UNESCO's World Heritage List, is one of the settlements with rare tangible cultural assets that have preserved its traditional architectural texture until today. The natural architectural remains found in Birgi are proof that it has been home to various civilizations for centuries. These valuable tangible cultural values, which reflect the history and architectural features of the regions with their original features, constitute the attraction elements of tourists from various cultures. There are more than 100 historical buildings officially registered by the Ministry of Culture and Tourism. Today, there are historical mansions, inns, baths, mosques, mausoleums, madrasas and fountains that reflect the architectural and cultural characteristics of the Anatolian Principalities of the 18th century and the period of the Ottoman Empire. The aim of this study is to reveal its potential in terms of touristic attractiveness by increasing the recognition and brand value through the tangible cultural heritage items that highlight the historical settlement of Birgi. In addition, the fact that preliminary protocol applications were made to register this area with UNESCO World Heritage status in 2021 reveals the importance of focusing on tourism potential. In this context, the scope of the study consists of Birgi, which has rich and diverse tangible cultural heritage sites and historical buildings. Qualitative research method was used in the research. In the research, document analysis, one of the qualitative data collection techniques, was used. According to the findings of the study, Birgi, which has an international value within the scope of UNESCO, is a historical settlement with its historical texture and structure intact. Accordingly, it has been concluded that Birgi, which is home to many civilizations, has a certain potential in terms of sustainability and touristic attractiveness and this potential can strengthen the economy of the region. However, the lack of accommodation facilities in the region is a situation that needs to be improved.

Keywords: Tangible Cultural Heritage, Touristic Attraction, Historical City of Birgi.

Sorumlu Yazar

İsa Uğur

isaugur78@hotmail.com

Önerilen Atf:

Uğur, İ. ve Dönmez Y. (2021). Somut Kültürel Miras Alanlarının Turistik Çekicilik Açısından Değerlendirilmesi: Birgi Örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 2(2): 54-67.

1. Bu çalışma "2. Turizmde Mimarlık ve Kültürel Miras Kongresinde" sözlü olarak sunulmuş ve özet bildiri şeklinde yayınlanmıştır.

1. GİRİŞ

Kültürel Miras, bir ülkenin kültürel mirasını, tarihin bir bileşimi ve ulusun ayırt edici özelliklerinin tutarlılığı ve sürekliliği olarak tanımlanmaktadır (Hakala vd., 2011). Banerjee'ye (2007) göre bir ülkenin kültürel mirasının ölçümü homojenliğe (çeşitliliğin derecesini) ve dayanıklılığa dayanmaktadır. Herbert (1989) ve Zeppel ve Hall (1992) Kültürel mirası, somut olarak tarihi ve mimari kalıntıların günümüze kadar ulaşmış olması ile somut olmayan gelenek, kutlama, edebiyat, sanat, bilgi ve becerilerinden meydana gelen orta belek olarak tanımlamaktadır.

Kültürel miras, toplumu (yani insanları birbirine bağlayan etkileşim sistemleri), normları ve değerleri (yani fikirleri, örneğin göreceli önem atfeden inanç sistemlerini) içeren senkronize bir ilişkidir. Tarihi yapılar, semboller ve nesneler, temel norm ve değerlerin somut kanıtlarıdır. Böylece somut ve somut olmayan arasında ortak bir ilişki kurmaktadır. Somut olmayan miras, somut mirasın şekil ve önem kazandığı daha geniş bir çerçeve olarak görülmektedir (Bouchenaki, 2003).

Günümüzde kültürel miras kavramı ve kültürel mirası koruma anlayışı önemle üzerinde durulması gereken ve uluslararası platformlarda desteklenen bir konu haline gelmiştir. Tarihi kalıntılara sahip yerleşim yerlerindeki varlıklarının korunması ve gelecek nesillere aktarması günümüzde tarihi yaşatmak için önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Evrensel bir durum olan tarihi yapıların ve somut kültürel mirasın korunması UNESCO'nun gerek kuruluş amacını gerekse faaliyetlerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi somut kültürel değerler odaklı olup (Oğuz, 2013) taşınmaz değerler için yapılan bir sözleşmedir. UNESCO (2003) Kültürel Miras Komitesi tarafından belirlenen somut öğeler "taşınmaz kültür ve tabiat öğeleri" ve "taşınır somut kültürel miras" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Mirası Sözleşmesineler göre somut miras alanları (Ross, 1991):

- Yazıtlar, mağaralar, konutlar gibi mimari eserlerin tarih, sanat ya da bilim açısından olağanüstü evrensel değere sahip anıtlar
- Mimarileri ve homojenlikleri ile evrensel değerlere sahip bina grupları.
- İnsana ait eserlerin tarihsel, estetik bakış açısı yaratan evrensel değere sahip arkeolojik siteler

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması kapsamında 1972 Sözleşmesi diğerlerinde farklı olarak bütünüyle somut miraslara odaklanmış ve taşınmaz kültürel değerler niteliğinde bir sözleşmedir. (Oğuz, 2013).

Kültürel ve doğal mirasa sahip ulusların veya bölgelerin bunları koruması ve gelecek nesillere aktarılması bilincine sahip olması ve bu konuda kamuoyu oluşturmaları Dünya Miras Listesine sahip olmasının bir sebebi olabilmektedir. Özellikle kültürel ve doğal varlıkların bulunduğu destinasyonların tercih edilmesi bölgedeki kültür turizmi açısından önem arz etmektedir. Bu sayede popülerliği ve korumacılık anlayışını sürdürebilen destinasyon bölgeleri kendilerini dünya miras listesine kabul ettirmeyi ve orda kalıcı olabilmeyi başarabilmektedir.

Günümüzde, kültürel mirasın özelliklerini yansıtan örnekler çoğu yerde en popüler cazibe merkezleri arasındadır. Çoğu ülkede kültürel miras ürünlerinden oluşan turizm endüstrileri bulunmaktadır. Destinasyonlara yönelik tüm paket turlar bu kültürel miras alanlarını içerir ve bu kültürel alanlar ziyaretçiler arasında da en değerli yerler arasındadır. Bugün dünyadaki turistik cazibe merkezlerinin ve destinasyonların çoğunun kültürel miras unsurlarına dayandığını söylemek mümkündür. Kültürel miras, hem somut hem de somut olmayan unsurları içermektedir. Somut kültürel miras tarihi yapılar, kırsal manzaralar ve köyleri, sanat koleksiyonları, müzedeki tarihi eserleri, tarihi bahçeler, el sanatları ve antikalar gibi somut unsurları içermektedir. Gerek somut gerekse somut olmayan unsurlar kültürel mirasın önemli bileşenleridir (Timothy, 2011).

Bu çalışmanın konusu 2012 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmış olan İzmir'in Ödemiş İlçesine bağlı Birgi Tarihi Kenti'nin UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesinde ki somut kültürel mirasın değerlendirilmesi ve somut kültürel miras bakımından belirli bir potansiyele sahip bu yerleşim yerinin turistik çekicilik açısından turizm potansiyellerinin ortaya konulmasıdır.

2. SOMUT KÜLTÜREL MİRAS ALANLARI

Kültürel ve doğal miras, sadece bir milletin değil, aynı zamanda bir bütün olarak insanlığın paha biçilemez ve yeri doldurulamaz varlıkları arasındadır. Bu en değerli varlıklardan herhangi birinin bozulma veya yok olması dünyadaki mirasının yoksullaşmasına neden olmaktadır. İşte burada bu varlıkların istisnai nitelikleri sahip olması onları "Üstün Evrensel Değer" olarak tanımlamaktadır. Üstün Evrensel Değerim en önemli özelliği kültürel ve doğal mirasın gelecek nesillere sunulması ve aktarılmasını sağlamaktır. Dünya Mirası Sözleşmesi'nin 1. ve 2. Maddelerine göre; anıtlar: tarih, sanat veya bilim açısından Üstün Evrensel Değere sahip mimari eserler, arkeolojik alanlar anıtsal heykel ve resim çalışmaları, arkeolojik nitelikteki unsurlar veya yapılar, yazıtlar, mağara konutları, doğa ile insanın birleşik eserler dâhil somut kültürel miras olarak kabul edilmektedir (UNESCO, 2019). Bir varlığın Üstün Evrensel Değere sahip olması için Dünya Miras Listesinde yer alan 10 kriterlerinden en az birini karşılaması gerekmektedir (Bernard ve Jokilehto, 1998). Bazı kültürel ve doğal mirasa sahip alanlar ne kadar evrensel değere sahip olsa da özgünlüğünü koruyamamış fiziksel zarara görmeye başlamış ise dünya miras listesinden çıkarılmakta veya girememektedir. UNESCO Dünya Mirası Listeleri, somut kültürel miras alanları (örn., anıtlar ve bina grupları) hakkında bilgiler sağlamaktadır. Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenen altısı kültürel miras, dördü doğal miras alanları olmak üzere aranan 10 kriter bulunmaktadır (UNESCO, 2021).

İster bir anıt, ister tarihi bir şehir veya bir mimari olsun, somut kültürel mirasın kataloglanması kolaydır ve korunması esas olarak koruma ve restorasyon önlemlerinden oluşur. Bu doğrultuda UNESCO son yıllarda somut miras alanlarının/varlıklarının korunmasına odaklanmaktadır. Buna göre Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme (1954), Kültür Varlıklarının Yasadışı İhraç, İthalat ve Mülkiyet Transferinin Yasaklanması ve Önlenmesine Dair Sözleşme (1970), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme (1972) ve Sualtı Kültür Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşmeler (2001) bulunmaktadır (Bouchenaki, 2003).

Tarihi ve mimari yapılar ülkelerin veya bölgelerin somut kültürel mirasının önemli bir bölümünü oluşturan ve arka planlarını yansıtan en önemli kaynaklardır. Aynı zamanda bir ülkenin veya bölgenin aynası olan tarihi yapılar ve çeşitli anıtsal mimariler onun kimliğini de oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu tarihi ve mimari yapıların korunarak ülkelerin veya bölgelerin turizm aktivitelerine, tanıtımına ve pazarlanmasına katkı sağlaması önemlidir.

2.1. Türkiye'nin Dünya Mirasındaki Somut Kültürel Değerleri

Dünya Miras Komitesi tarafından UNESCO Dünya Mirası Listesine alınan bu mirasların yanı sıra bir de bu listeye önerilmesi öngörülen ancak henüz adaylık süreçleri tamamlanmayan miraslardan oluşan Geçici Liste bulunmaktadır. UNESCO'nun Dünya Miras Geçici Listesi'nde Türkiye'nin güncel olarak 79'u kültürel, 3'ü doğal ve 3'ü karma olmak üzere toplam 85 varlığı bulunmaktadır. UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına ilişkin sözleşmeye göre ilgili devletler gerekli bilgileri komiteye bildirerek adaylık süreçlerini başlatmaktadır. Sözleşme kapsamında geçici listeler hazırlanırken varlıkların Dünya Miras Komitesi'nce belirlenen kriterler; mimari, tarihi kültürel, ekonomik, sosyal, sembolik gibi özellikleri dikkate alınmaktadır. 2021 yılında Türkiye'den iki kültür varlığı (Erzincan Kemaliye Tarihi Kenti ile Mardin Midyat çevresi Geç Antik Orta Çağ Kilise- Manastırları) daha UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne girmesiyle 1994'ten bu UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne iletilen Geçici Listedeki varlık sayısı 85 yükselmiştir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2021).

Aşağıdaki tablo'da en son 2018 yılında Göbekli Tepeninde eklenmesi ile UNESCO Dünya Miras Listesindeki varlıklar yer almaktadır (whc.unesco.org):

Tablo 1. Türkiye'den UNESCO Dünya Miras Listesi'ne Alınan Varlıklar

Alınma Yılı	Bölge veya Varlık	Kriter maddesi
1985	Kapadokya ve Göreme Milli Parkı (Nevşehir) Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) İstanbul'daki Tarihi Yerler (İstanbul)	1, 3, 5, 7 1, 4 1, 2, 3, 4
1986	Hattuşaş: Hitit Başkenti (Çorum)	1, 2, 3, 4
1987	Nemrut Dağı (Adıyaman)	1, 3, 4
1988	Pamukkale ve Hierapolis Milli Park (Denizli) Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla)	3, 4, 7 2, 3
1994	Safranbolu Şehri (Karabük)	2, 4, 5
1998	Troya (Truva) Antik Kenti (Çanakkale)	2, 3, 6
2011	Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne)	1, 4
2012	Çatalhöyük Neolitik Alanı (Konya)	3, 4
2014	Cumalıkızık Köyü (Bursa) Bergama Antik Kenti (İzmir)	1, 2, 4, 6 1, 2, 3, 4, 6
2015	Diyarbakır Surları ile Hevsel Bahçeleri (Diyarbakır) Efes Antik Kenti (İzmir)	4 3, 4, 6
2016	Anı Arkeolojik Alanı (Kars)	2, 3, 4
2017	Afrodisias (Aydın)	2, 3, 4
2018	Göbekli Tepe (Şanlıurfa)	1, 2, 4

Kaynak: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2021

2.2. Birgi'nin Tarihi ve Somut Kültürel Miras Değerleri

Birgi 2012 tarihinde UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine tarihi yerleşim yeri olarak kabul edilmiştir. Kendi sınırları içinde birçok ev sahipliği yapan Birgi'nin bu liste de yer almasının en önemli iki etkeni kent dokusunun özgünlüğü ve bütünlüğünün kısmen de olsa korunmuş olmasıdır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Birgi, farklı dönemlere ait anıtları ve tarihi yapıları ile çok kültürlü bir yapı sunuyor. 18. yüzyıla tarihlenen geleneksel konut dokusuyla birlikte farklı dönemlere ait bazı anıtsal yapıları sergileyen bu yerleşim yeri bugüne kadar bütünlüğü ve özgünlüğü korunmuş değerli örneklerden biridir. Ayrıca Selçuklu süsleme geleneğiyle Aydınoğulları döneminde 1312 yılında yaptırılan Ulu Cami, dönemine özgü teknikler ve süslemelerle bezenmiş mihrap, minber ve pencere kanatları ile türünün en iyi korunmuş örneğidir (Tunçer ve Gülhan, 2018; whc.unesco.org, 2021).

Dünya Miras Listesi kriterlerine göre Birgi tarihi yerleşim yerinin aşağıdaki kriterleri sağladığı görülmektedir (whc.unesco.org, 2021):

Kriter (II): Frig Uygarlığından günümüze kadar kesintisiz yerleşimiyle ön plana çıkan kent yüzyıllar boyunca özgün halini koruyarak günümüze kadar düzenli olarak planlanan tarihi ve kentsel doku özeliği taşımaktadır.

Kriter (IV): Kent, Aydınoğulları döneminden itibaren günümüze kadar bütünlüğü ve özgünlüğü koruyan yaklaşık 8 asırlık dönemin her yüzüncü yılına özgü mimari ve kültürel değerleri ile sanatsal tarzını sunan bir örnektir.

Birgi, Frig Uygarlığından günümüze kadar kesintisiz yerleşim yeri ile ön plana çıkmaktadır. Örneğin Birgi Ulu Camiinin en önemli mimari özeliği minarenin kible duvarının batı ucuna bitişik olarak inşa edilmiş olmasıdır. Birgi'nin tarihsel-kültürel kimliğinin oluşumunda Birgi Ulu Camii'nin

önemi büyüktür. Benzer şekilde Mehmed Bey'in türbesi cami ile aynı zamanda tasarlandığından minare kible duvarının batı ucuna yapılmıştır (whc.unesco.org, 2021).

UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne aday olan Birgi, nitelikli kentsel dokusu ile önemli bir miras alanı olarak günümüze kadar varlığını devam ettirebilmiş tarihi yerlerdir biridir. Birgi, Gediz ve Küçük Menderes ovalarının birbirinden ayrıldığı Tmolus Dağı'nın iki yamacında yer alan tarihi bir yerleşim yeridir. Birgi, Ege Bölgesi'nde, İzmir iline 121 km, Ödemiş ilçesine 10 km uzaklıkta yer almaktadır. Verimli tarım alanları ve ulaşım ağları üzerinde stratejik önemi sahip olan bu tarihi şehir, eski çağlardan beri günümüze mimari ve kültürel değerleri yansıtan bir yerleşim yeridir. Birgi şehrinin tarihine bakıldığında, Bizans Dönemi'nde tipik bir orta çağ kentinin özelliklerine ve renklerine sahip olmasına rağmen, MS 1. yüzyılda Roma döneminde şehir ölçeğine ulaşmıştır. 20. yüzyılın başında şehir savaşlar ve demografik değişimle karşı karşıya kalan Birgi tarihi şehri Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde de bağımsızlık mücadelesi vermiş ve Türkiye Cumhuriyeti egemenliğinde yaşamaya devam etmiştir (Yiğit ve Birol, 2019; Vardar ve Uysal, 2010).

Birgi geçmişten günümüze her daim yerleşime açık olan bir yerdir. Özellikle geçmişte nasıl coğrafi stratejik konumu, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, ticaret ve kültür merkezi ve su kaynaklarına yakınlığı ile Lidya ve Bizans döneminde bir süre piskoposluk merkezi olarak kullanılmış ise günümüzde de somut kültürel değerleri ile önemli kültür turizmi merkezi haline dönüşmeye aday bir yerleşim yeri olarak görülmektedir. Bu tarihi kentin 19. yy'den itibaren yerleşim sürecini bakıldığında, özellikle İzmir-Aydın Demiryolunun inşasından sonra ticaret yolunun dışında kalarak ticaret ve kültür merkezi kimliğini yitirmiş ve ekonomisini daha çok tarımsal üretim faaliyetlerine dayalı bir yerleşim yeri olarak işlevini devam ettirmektedir. 20.yy'ın ilk başlarında kentte bir felaket yaşanmış ve 1922'de çıkan yangında geleneksel kentsel dokusunun bir kısmı yok olmuştur. Daha sonra yıkılan mahalleler cumhuriyet döneminin mimari anlayışına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir (Yiğit ve Birol, 2019). Birgi'de birçok tarihi eser ve yapı bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo 'da günümüzü de varlığı devam ettiren somut kültürel miras değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 2. Birgi'de Yer alan Tarihi Somut Yapılar

Tarihi Konaklar	Camii ve Türbeler	Medreseler	Han ve Hamamlar	Tarihi Çeşmeler
Çakırağa Konağı	Aydınoğlu Mehmet Camii (Ulu Camii)	Ataullah Efendi Medresesi	Osmanlı Hamamı	Bıçakçı Esseyyid Hacı Ali Ağa Çeşmesi
Kerimağa Konağı	Aydınoğlu Türbesi	Derviş Ağa Medresesi	Şeyh Muhittin Hamamı	Hafsa Hatun Çeşmesi
Sandık Eminoglu Konağı	SultanŞah Türbesi	Sibyan Mektebi	Sasalı Hamamı	Akmescit Dede Çeşmesi
	Güdük Mescidi	Kale Medresesi		Çarşı Çeşmesi
	Dervişağa Camii			Demir Baba Çeşmesi
	Karaoğlu Camii			

Kaynak: Ünal ve Yücel, 2018

Vardar ve Uysal (2010)'ın belirttiğine göre, Tablo 2'de verilen tarihi somut değerler dışında bir gözetleme kulesi, su kemeri ve geleneksel kır meskenleri de varlığını sürdürmektedir.

Birgi'de yer alan yapılara bakıldığında anıtsal ve geleneksel sivil mimari yapıların örnekleri görülmektedir (Tuncer ve Gülhan, 2016). Bu somut kültürel değerlerin yer aldığı Birgi tarihi şehri bir bütün olarak arkeolojik, doğal ve kentsel sit alanı olmak üzere üç farklı sit alanından oluşmaktadır (Özcan ve Dilek, 2011). Birgi'nin nitelikli kentsel dokusunun günümüze kadar ulaşmış olması onun somut bir miras alanı olarak özgünlüğünün/bütünlüğünü koruduğunun bir göstergesidir.

Tuncer ve Gülhan (2016) yaptıkları çalışmada Birgi'nin SWOT Analizini Tarım, Ticaret, Kültür ve Turizm olmak üzere 3 ana başlıkta incelemişlerdir. Aşağıdaki tablo 'da Birgi'nin özellikle kültürel değerler ve turizm içerikli SWOT analizine yer verilmiştir:

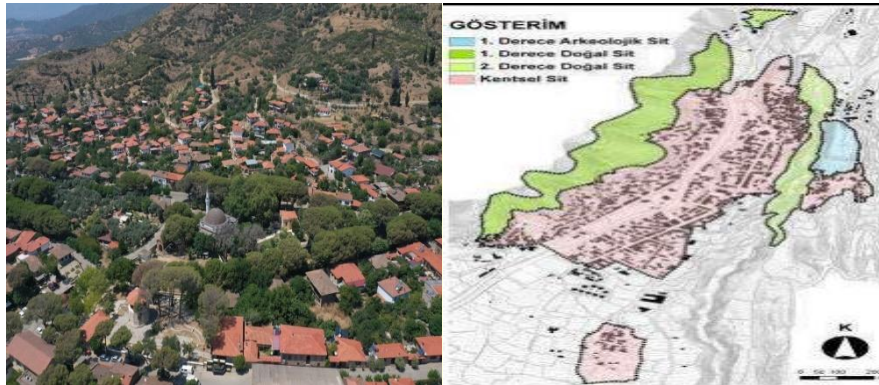
Tablo 3. Birgi'nin Turistik Çekicilik Açısından SWOT Analizi

	Güçlü	Zayıf	Fırsatlar	Tehditler
Tarihi-Kültürel Değerler ve Turizm	Küresel ölçekte böyle bir somut kültürel varlığının tarihi dokusunun çok fazla bozulmamış ya da kısmen bozulmuş olması önemlidir.	Tarihi ve doğal zenginliklerin yeterince tanıtımının yapılmaması,	Özel ve kamu iş birliği ile bölgesel bir yönetimin oluşturulması ile somut kültürel değerlerin (konak, çeşme, hamam, camii vb.) sürdürülebilir kazanç sağlanması	İstihdam olanaklarının azlığı, özgün mekânsal karakteristik ve işlevsel kimlik değerlerin bozulma ve yok olma riski
	Kültür destinasyon özelliği ile Yıllık ortalama gelen turist ve ziyaretçi sayısındaki potansiyel artışın olması,	Yeterli konaklama imkânlarının bulunmaması	Ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi, Somut kültürel varlıkların yanı sıra yaylaya çıkma geleneği vb. somut olmayan değerlerin günümüzde de varlığının devam ettirmesi	Rekabet edilebilir gücünü zayıf olması ve karşısında İzmir'in önemli destinasyonlarının (Efes, Bergama) olması
	UNESCO Geçici Miras Listesine Üyeliği	Tarihi dokunun restorasyonundaki eksiklikler,	Bölgeye özgü el sanatların ve yöresel ürünlerin yaygınlaştırılması için girişimlerde bulunması	Konaklama imkânlarının yetersizliği ve bölgenin turizmle ilişkisini genç olması

Kaynak: Tuncer ve Gülhan, 2018

Bu bilgiler doğrultusunda, nitelikli tarihi kentsel dokusu ve geleneksel mimarisi ile önemli bir somut kültürel miras alanı olan Birgi, son yıllarda bir kültür turizmi destinasyonuna dönüştüğü görülmektedir.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Birgi, farklı dönemlere ait anıtları ve tarihi yapıları ile çok kültürlü bir yapı sunmaktadır. Tarihi Birgi bugüne kadar bütünlüğü ve özgünlüğü korunmuş değerli örneklerden biridir. Ayrıca Selçuklu süsleme geleneğiyle Aydınoğulları döneminde 1312 yılında yaptırılan Ulu Cami, dönemine özgü teknikler ve süslemelerle süslenmiş mihrap, minber ve pencereleri ile türünün en iyi korunmuş örneğidir (Unesco, 2021; whc.unesco.org).

Resim 1. Birgi kentsel ve bütünleşik sit alanları

Kaynak: Özcan ve Dilek, 2011

2010 yılında yapılan alan tespit çalışmaları sonucunda koruma altına alınan cami, türbe, hamam, geleneksel evler vb. 136 tarihi yapı tescil edilmiştir. Yukarıda ki bütünleşik sit alanı olarak gösterilen şekil ile ilgili Birgi tarihi kentinin kültürel ve doğal miraslarının saptanması ve korunması üzerine ilk çalışmalar 1970’li yıllarda doğal, arkeolojik ve kentsel sit olmak üzere üç farklı statüde sit alanlarına ilişkin kararlar alınması ile ortaya çıkmıştır (Özcan ve Dilek, 2011). Arkeolojik zenginliklerinden bazıları Ödemiş ve İzmir müzelerinde sergilenen Birgi kenti Beylikler dönemine ait mimari eserleriyle tanınmaktadır (Ercoskun ve Uygur, 2018).

Tuncer ve Gülhan (2016)’nın yaptığı tespitlere göre, tarihi Birgi evleri ve tarihi sokak dokusu bölgenin geleneksel simgesini oluşturmaktadır. Ayrıca Birgi’de geleneksel mimari dokuyu en iyi yansıtan iki mimari somut kültürel değeri Ulu Camii ile Çakırağa Konağıdır.

Resim 2. Birgi Ulu Camii

Kaynak: Tuncer ve Gülhan, 2016

1312’de Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından inşa edilen cami (Tuncer ve Gülhan, 2018) geleneksel ahşap ve çini süslemelerin en iyi örneklerini içermektedir Birgi Ulu Camii’nin mihrabı ve minberi, zamanlarının en iyi korunmuş örneklerinden biridir. Günümüzde bölge halkı tarafından kullanılan bu tarihi yapı çeşitli restorasyon çalışmalarından geçmiştir. Aydınoğlularının ilk camisi özelliğini taşıyan yapı, medrese ve türbesiyle bir külliye düzeni olarak inşa edilmiş ve ayrıca caminin güneydoğusundaki bulunana hamamda bu külliyenin bir parçası olarak önemli bir mimari yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Ercoskun ve Uygur, 2018).

Resim 3. Çakırağa Konağı.

Kaynak: Tuncer ve Gülhan, 2016

Çakırağa Konağı üç katlı olup ahşap geleneksel Türk evi özelliğinde 18.yüzyılda yapılan Birgi’nin en popüler ve bilinen yapılarındandır. Kentsel dokunun ortaya çıkması içim konağın etrafındaki yapılar 1983 yılında kamulaştırılmış ancak bu yapılardan 5 tanesi tekrar inşa edilerek varlığını koruyabilmiştir. Konağı ilk kez yerinde görerek ziyaret eden Mimar Sedat Hakkı Eldem bu tarihi yapı ile ilgili şunları söylemiştir: “Ege muntıkası ev mimarisinin biraz rüstik olsa da bir parçası sayılabilir. Fakat evin en büyük kıymeti cazibe ve sevimliliğindedir. Hiçbir ziyaretçi Çakırağa Konağının bu sihirli kuvvetinin büyüünden kendini kurtaramaz” (Akt., Tuncer ve Gülhan, 2016) 1990’lı yıllarda restore edilerek müze hâline getirilen tarihi konakta Duvar ve tavan süslemeleri, kalem işleri ve ahşap oymalar döneminin üslubunun örnekleri göze çarpmaktadır.

Resim 4. Birgi Dar Sokakları
Kaynak: Özcan, 2013

Tarihin izlerinin görüldüğü bu yerleşim yerinde geleneksel Osmanlı mimarisini yansıtan tarihi evlere rastlamak mümkündür. Geçmişten günümüze birden fazla medeniyete ev sahipliği yapmış çok katmanlı kültürel mirası ile Birgi, sahip olduğu sokakları ve mimarı dokusunun korunması sürdürülebilmesi açısından bölgenin tarihsel kimliği için önemlidir. Saçan vd. (2019)'ne göre Birgi'nin yerel karakterinin ve tarihi çevresini çağdaş kullanım koşullarına uyumu ile somut kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından tarihi alanların özgünlüğünü koruyabilen nadir çok kültürlü yerleşim alanlarından.

Resim 5. Sultan Şah Türbesi
Kaynak: Ünal ve Yücel, 2018

Sultan Şah Türbesi'nin en önemli mimari özelliği moloz taştan yapılmış ve altıgen üzerinde kiremit kaplı bir kubbe ile örtülü olmasıdır. Bu somut kültürel yapının kitabesinde Hanzade Hatun'a ait türbenin 1310 yılının yılında inşa edildiği bilinmektedir. Sultan Şah türbesi Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu olan Fatih Mehmet Bey'in kız kardeşi Hanzade Hatun'a ait bölgenin tarihsel kimliğini oluşturan önemli turistik çekicilik yapılarıdır (Ünal ve Yücel, 2018).

Resim 6. Pankuduz Kulesi
Kaynak: Ünal, 2001

Ne zaman inşa edildiği tam olarak bilinmemekle birlikte 1998 yılında turizm amaçlı restore edilen yapı Derviş Ağa Camii'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Günümüzde turistik çekiciliği olarak kullanılan bu tarihi yapı). Restorasyon sonucunda orijinal özelliklerinin çoğunu kaybetmiştir (Dural, 2004).

Resim 7. Şeyh Muhittin Hamamı
Kaynak: Ünal, 2001

Sade bir kuruluşa sahip olan hamam Derviş Ağa Hamamı olarak isimlendirilmede o tarihte yapıldığı dair bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak. Hamamın mimari özellikleri ve tarihi veriler 15.yy yüzyıla yapıldığını göstermektedir. Ayrıca 1994 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi'nce denetimi yapılan hamam günümüzde kullanılmamaktadır (Çakmak, 2001).

Resim 8. Sasalı Hamamı
Kaynak: Ünal, 2001

Günümüzde kullanılmayan bu tarihi yapı Sasalı Mahallesi ile kent merkezi arasında bulunmaktadır. Yapılış tarihi ile ilgili bir kitabe bulunmamakla birlikte 15. yy 'da inşa edildiği mimari özelliklerine göre değerlendirilmektedir (Ünal, 2001).

Resim 9. Karaoğlu Camii
Kaynak: Ayhan, 2013

Önemli bir tarihi yapı bu camii inşa kitabesi bulunmamakla birlikte 1782 tarihli vakfiyesi vardır. Yaptıran Yaptıranı Karazade Mustafa Efendidir. Turistik çekicilik açısından önemli bir tarihi yapı olan camii büyük ölçüde özgünlüğünü korumuş ve bölgedeki diğer camilere göre ikinci planda kalmıştır (Önkol,1993).

Resim 10. Derviş Ağa Camii (Çarşı Camii)
Kaynak: Ünal, 2001

Günümüzde turistik çekicilik değeri olan camii, çeşitli yenileme çalışmaları geçirerek hizmet vermeye devam etmektedir. Derviş Ağa tarafından 17. yy. da inşa edilmiştir (Kuyulu, 2001).

Resim 11. Gündük Minare Mescidi
Kaynak: Ünal, 2001

Gündük Minare Mescidi 1969 yılına kadar sağlam iken zaman içinde oluşan bakımsızlık nedeniyle günümüzde caminin bir kısmı tamamen yok olmuş bir kısımda harap ve bakımsız bir vaziyettedir. Bu tarihi yapının inşa tarihini veren bir kitabesi bulunmamakla birlikte 14. Yy da inşa edildiği bilinmektedir (İlter, 1969). Kurt Gazi Mahallesi'nde, yapının adını verdiği sokakta (Gündük Minare Sokak) bulunmaktadır.

Resim 12. İmam Birgivi Medresesi
Kaynak: Ercoşkun ve Uygur, 2018

Birgi tarihi yerleşim yerinin meydanında, Ulu Cami'nin Güneydoğusunda yer alan camii, çeşitli restorasyon çalışmaları sonucunda turizm amaçlı bir değer olarak kullanılmaktadır. Bu tarihi yapının yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Ataullah Efendi tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir (Demiralp, 2001).

Resim 13. Kale Medresesi
Kaynak: Demiralp, 2001

Günümüzde harap vaziyette ve turistik çekiciliği açısından değerinin yok olmaya yüz tutmuş bu tarihi yapının 16. ya da 17. yy. 'da inşa edildiği bilinmektedir. Var olan kısmı ile Birgi'nin kuzeyinde İmam Birgivi Caddesi üzerinde yer almaktadır.

Resim 14. Derviş Ağa Darulhadisi (Çukur Medresesi)
Kaynak: Ünal, 2001

Şeyh Muhittin Hamamı karşısında yer alan bu tarihi yapı 17.yy inşa edilmiş ve günümüze harap bir vaziyette ulaşmıştır. Ancak okulun da içinde barındıran sokak özgünlüğünü korumaktadır (Demiralp, 2001). Çukur Medrese olarak da bilinen bu yapı Derviş Ağa tarafından 1657 yılında yaptırılmıştır. Bu yapının en önemli mimari özelliği moloz taştan yapılmış olması ve ayrıca geniş bir açık avluya sahiptir. Daha öncesinde 1939 yılında yaşanan sel felaketinde han ve hamamlardan oluşan bu külliye tamamen yıkılmıştır. (Tuncer ve Gülhan, 2016).

Resim 15. Aydınoglu Mehmet Bey Türbesi
Kaynak: Ünal, 2001

Günümüzde oldukça bozulmuş olan hazirenin içinde yer alan bu türbenin en önemli turistik çekicilik özeliği içerisinde Aydınoglu Mehmet Bey, İsa Bey, Bahadır Bey ve Gazi Umur Bey'in mezarları bulundurmasıdır. Türbe'nin en çarpıcı mimari özeliği ise, mermer bloklardan yapılmış olmasıdır. Üzerinde bulunana kitabeye göre yapı, Aydınoglu Mehmet Bey tarafından 1334'te inşa edilmiştir (Ünal, 2001).

Resim 16. Çarşı Hamamı
Kaynak: Ünal, 2001

Günümüzde etrafı evlerle ve dükkânlarla kapatılmış olan bu somut kültürel değer harap vaziyettedir. Doğudan ara sokağa, güneyden ise meydana bakmaktadır. Tarihi değere sahip hamam, süslemesiz, sade bir kuruluşa sahiptir. Yapım tarihi ile ilgili kitabesi bulunmamakla birlikte 15. yüzyılda yaptırılmış olabileceği tahmin edilmektedir (Çakmak, 2001).

Resim 17. Bıçakçızade Çeşmesi
Kaynak: Ünal, 2001

Derviş Ağa Camii'nin karşısında Koca Çeşme adı ile de anılan bu çeşme Bıçakçı es-Seyid Hacı Ali Ağa tarafından 19.yy.'da yılında yaptırıldığı bilinmektedir (Ünal, 2001) ve günümüzde önemli bir turistik çekiciliği olan tarihi değer olarak varlığını devam ettirmektedir.

Resim 19. Kütüphane
Kaynak: Ünal, 2001

Birgi tarihi yerleşim yerinin çarşısında yer alan bu tarihi yapı, yakın zamanda onarılmış bu onarım sırasında kubbe de alaturka kiremitle kaplandığınızda günümüzde turisti çekiciliği açısından önem arz etmektedir. Bu tarihi değer inşaa kitabesi bulunmamaktadır ancak ilgili kaynaklarda yapının 17.yy'ın yüzyılın ikinci yarısından sonra yapıldığı bilinmektedir (Kuyulu, 2001).

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Birgi, 2012 tarihinde UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine alınmıştır. UNESCO Dünya Miras Alanına aday gösterilmesi o alanın için küresel ölçekte bir ses getirmesinden dolayı gelecek nesillere kültürel miras olarak aktarılması açısından önemlidir. Bu bağlamda 2021 yılı itibariyle UNESCO Dünya miras statüsüyle tescillemek için ön protokol başvurularının yapılmış olması turizm potansiyelinin önemini ortaya koymaktadır. Birgi'nin meydanında bulunan Aydınoglu Mehmed Bey Türbesi, İmam Birgivi Medresesi ve Çarşı Hamamı gibi mimari ve anıtsal yapılar günümüze kadar korunan kentin bütünlüğünü ve özgünlüğünün turistik çekicilik unsuru açısından en güzel örnekleri teşkil etmektedir.

Resim 18. Beyler Çeşmesi
Kaynak: Ünal, 2001

Bey Konağı'nın yakınında olan ve bu nedenle "Beyler Çeşmesi" olarak anılan bu tarihi değer günümüzde harap vaziyette olup turist çekiciliği özelliğini kısmen de olsa kaybetmiştir. İrili ufaklı moloz taşlarla ve aralarında yer yer tuğla sıralarına yer verilerek inşa edilmiş olan çeşmenin inşa tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır (Ünal, 2001).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Somut kültürel mirasın en güzel örneklerinden olan İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı Birgi'nin sahip olduğu bu zengin kültürel miras unsurlarının turizme kazandırılması turistik çekicilik açısından büyük önem arz etmektedir. Günümüzde turistik çekicilik unsuru oluşturan Ulu Cami, Çakır Ağa Konağı, Derviş Ağa Cami, Karaoğlu Cami, Güdük Minare Mescidi, Aydınoglu Mehmet Bey Türbesi, Sultan Şah Türbesi, Kale Medresesi, İmam Birgivi Darülhadişi, Derviş Ağa Darülhadişi, Çarşı Hamamı, Sasalı Hamam, Birgi Şeyh Muhiddin Hamamı, Bıçakçızade Çeşmesi, Beyler Çeşmesi, Kütüphane, Pankuduz Kulesi ile tarihi geleneksel dokusunun örneklerini içeren sokak ve caddeleri potansiyel turizm değerleridir. Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve nitel veri toplama tekniklerinden doküman analizine başvurulmuş zengin ve çeşitli somut kültürel mirası alanlarına ve tarihi yapılara sahip Birgi'nin turistik çekiciliklerinin potansiyeli ortaya çıkarılmıştır. Birgi'nin geleneksel kentsel tarihi dokusu, farklı özelliklere sahip alanlardan oluşmaktadır. Bu tarihi yerleşim yerinin en karakteristik özelliklerinden bir tanesi evlerin sokak cephesinde yer alması ve dar sokaklarını yüksek duvarlarla çevrili olmasıdır.

Literatür araştırmasında destinasyon veya turist çekiciliği için çeşitli somut kültürel miras varlıklarının önemini kabul edilirken UNESCO Dünya Miras Alanları (World Heritage Sites) ilgili çalışmalar ampirik araştırmaların odağında yer almaktadır. Panzera vd. (2021) bu somut kültürel varlıkların turizmi geliştirmek için önemli ölçüde değerlendirildiğini belirtmektedir. Yine benzer şekilde Perić vd. (2021) yaptığı çalışmada somut kültürel mirasın uluslararası turizm gelirleri ve turizm istihdamı üzerinde önemli olumlu etkileri olduğunu ortaya koymakta ve destinasyonun rekabet gücü ve turizm gelişme düzeyine de katkı sağlamaktadır. Bu açıdan nitelikli kentsel dokusu ile önemli bir miras alanı olarak Birgi, geleneksel mimari ve tarihi yapıları ile son yıllarda bir kültür turizmi destinasyonuna dönüşmektedir.

UNESCO tarafından (2021) belirlenen iki temel kritere sahip Birgi'nin kent dokusunun özgünlüğünün ve bütünlüğünün günümüze kadar kısmen de olsa korunmuş olması (Kriter 2 ve 4) ve yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai tanıklık yapması ile Türkiye'nin küresel ölçekte öneme sahip tarihsel yerleşmelerinden biri olmasını (Kriter 3) sağlamaktadır.

Çalışmanın sonucuna göre Birgi'nin UNESCO Dünya Miras Listesine yakın zamanda dâhil edilmesi dünya çapında tanınırlığı ve turizm marka değerini artırarak bölgeye daha çok turist gelmesi sağlanacaktır. Buna göre Birgi'nin 2012 yılında UNESCO Dünya Miras Geçici listesine alındıktan sonra bölgeye gelen ziyaretçi sayısında gözle görülür bir artış olduğu görülmektedir (Tuncer ve Gülhan, 2018) ve bu da bölgenin kültürel miras değerinin artırarak hem dünyaya kendini ispat etmeye çalışmakta hem de UNESCO'nun istediği sürdürülebilirlik ve korumacılık anlayışını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Gülhan (2016) Birgi ile ilgili yaptığı çalışmada benzer bir sonuç ortaya çıkmış, turizmin bölge ekonomisi için önemli bir bileşen olduğu tespit etmiş bu nedenle yerleşimin sahip oldukları somut kültürel mirası alanları ve tarihi yapılar sürdürülebilir turizmin önemi vurgulamaktadır. Ayrıca, Acar vd. (2017) Birgi'nin SWOT analizinin yaptığı çalışmada bölgenin turizm potansiyeli açısından üstünlük sağlayan ve fırsat yaratan yönlerinin olduğu tespit etmiştir.

Bu bağlamda Birgi'de yer alan tarihi yapıların kullanımlarının yapı mimari karakterini korunması turizm açısından oldukça önemlidir. Sonrasında turistik çekiciliklere erişim için ulaştırma imkanlarının artırılması ve konaklama faaliyetlerinin geliştirilmesi (Bölgede var olan konaklama imkânlarının yetersiz olması; Saliha Hanım Taş Konak Birgi Otel, Kadılar Paşazade Konağı, Birgi Yeni Gelin, Birgi Ata Konağı) etkin tanıtım faaliyetleri ile kültürel destinasyon çekiciliğine ağırlık verilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Öte yandan bütüncül bir yaklaşıma ulaşmak için somut olmayan kültürel miras değerlerinin korunması da ana hedefler arasında ele alınmalıdır.

Kaynakça

- Acar, V., Avcı, E. ve Erat, B. (2017). Birgi'nin Turistik Bir Destinasyon Olarak Swot Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 1335-1372.
- Banerjee, S. (2008). "Strategic brand-culture fit: a conceptual framework for brand management", *Journal of Brand Management*, 15(5), 312-21.
- Bernard, M. ve Jokilehto J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, 2. baskı, ICCROM, Roma.
- Bouchenaki, M. (2003). The interdependency of the tangible and intangible cultural heritage. *14th ICOMOS General Assembly and International Symposium: 'Place, memory, meaning: preserving intangible values in monuments and sites'*, 27 - 31 oct., 1-5.
- Çakmak, Ş. (2001). "Çarşı Hamamı", *Şeyh Muhitin Hamamı*, "Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları. (Yay. Haz. R.H. Ünal) T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Demiralp, Y. (2001). "İmam Birgivi Darülhadi", *Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları*, (Yay. Haz. Rahmi Hüseyin Ünal), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 107-108.
- Dural, H. (2004). *Ödemiş Tarihi*, (Yayına Hazırlayan Sabri Yetkin), İzmir.
- Ercoşkun, E. ve Uykur R. (2018). Aydınöğlu Mehmet Bey Türbesi ve Camii, Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, (Yüksek Lisan Tezi), Manisa.
- Gülhan, D. (2016). Sürdürülebilir kent ve kentsel kimlik örnekler: Birgi ve Bergama (*Basilmamış Doktora Tezi*). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Ana Bilim Dalı,
- Hakala, U., Lätti, S. ve Sandberg, B. (2011). Operationalising brand heritage and cultural heritage. *Journal of Product ve Brand Management*.
- Herbert, T. (1989). *Leisure Trends and The Heritage Market*. In *Heritage Sites: Strategies for Marketing and Development*, D. T. Herbert, R. C. Prentice and C. J. Thomas, eds., pp. 1-15.
- <https://whc.unesco.org/en/list/> Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5728/> Erişim Tarihi: 10.04.2021.
- İlter, F. (1969). *Birgi Gündük Minare Camii*. Anadolu (Anatolia), XIII, 13-49.
- Kurulu, X. D. G. (1988). UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
- Kuyulu, İ. (2001). "Derviş Ağa Camii", *Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları*, (Yay. Haz. Rahmi Hüseyin Ünal), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Milli Folklor Dergisi*, 25(100), 5-13.
- Özcan, K. (2013). Tarihi kentlerde kültürel mirasın korunması; Birgi deneyimi. *Millî Folklor Dergisi*, Yıl 25, Sayı 98, 46-58.
- Özcan, K. ve Dilek, K. S. (2011). Kültürel miras yönetimi: Birgi bütünsel sit alanları için bir model. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 97-101.
- Panzer, E., de Graaff, T., ve de Groot, H. L. (2021). European cultural heritage and tourism flows: The magnetic role of superstar World Heritage Sites. *Papers in Regional Science*, 100(1), 101-122.
- Perić, B., Šimundić, B., Muštra, V. ve Vugdelija, M. (2021). The Role of UNESCO Cultural Heritage and Cultural Sector in Tourism Development: The Case of EU Countries. *Sustainability*, 13(10), 5473.
- Ross, M. (1991). *Planning and the Heritage*. London: Chapman and Hall.
- Saçan, C., Yılmaz, Y. ve Birol, H. (2019). Birgi Tarihi Yerleşiminin Sürdürülebilir Bir Yaklaşımla Korunmasında Yer Kimliğinin Rolü. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 185-197.
- Timothy, D. J. (2021). *Cultural heritage and tourism*. Channel View Publications. 2nd Edition.
- Tunçer, M. T. D. ve Gülhan, D. Y. (2019). Sürdürülebilir kent ve kentsel kimlik örnekler: Birgi ve Bergama, (*Doctoral dissertation*), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Ana Bilim Dalı.

- UNESCO World Heritage Centre, (2019). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention; WHC.19/01; UNESCO: Paris, France, 2019. Available online: <https://whc.unesco.org/en/guidelines/> (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).
- Ünal, Ç. ve Yücel, B. (2018). Kırsal Turizm Geliştirilmesi ve Yönetilmesinde Yerel Halkın Algı ve Tutumları Ödemiş/Birgi Örneği, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23(39), 113-130.
- Ünal, Ç. ve Yücel, B. (2018). Kırsal Turizmin Geliştirilmesi ve Yönetilmesinde Yerel Halkın Algı ve Tutumları: Ödemiş/Birgi Örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23(39), 113-130.
- Ünal, R. H. (2001). “Ulu Cami”, *Birgi Tarihi, Tarihi Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları*, (Yay. Haz. Rahmi Hüseyin Ünal), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Vardar, S. ve Uysal, İ. (2010). Birgi -Bozdağ-Gölcük (Ödemiş-İzmir) yöresinde eko-turizm alan İncelemesi ve envanteri.. Çekül Vakfı, Küçük Menderes Havzası Araştırmaları (Makaleler). ISBN:978-605- 88626-3-0.
- Yiğit, Ö. ve Birol, H. (2019). The Impact of Cultural Tourism Activities on the Sustainable Preservation of Heritage Places: Birgi. *City Tourism, 4th International Tourism Congress*, Anadolu University, Oct. 2019 252-257.
- Zeppel, H. ve Hall, M. C. (1992). Arts and Heritage Tourism. In *Special Interest Tourism*, B. Weiler, and M. C. Hall, eds., pp. 47-69.